

1 Inleiding op de groepsdynamica

Kennisleerdoelen

- Je kunt een groep definiëren op basis van verschillende aspecten.
- Je kunt aangeven wat het belang is van groepsdynamica voor onze samenleving.
- Je kunt van een groep aangeven wat de structuur is (welke rollen en welke normen een rol spelen).
- Je kunt analyseren waardoor een groep effectief of ineffectief is.
- Je kunt aangeven in welke fase van ontwikkeling een groep zich bevindt.

Persoonlijke-ontwikkelingsleerdoelen

- Je kunt je eigen functioneren in een groep beschrijven en daarin overeenkomsten en verschillen zien tussen de verschillende groepen waar je deel van uitmaakt.
- Je hebt zicht op de kwaliteiten die je al hebt om in groepen te functioneren en op wat je nog wilt/moet ontwikkelen om hierin te groeien.

CASE

Groepen

Daniel (18) is afkomstig uit een samengesteld gezin. Zijn Nederlandse vader en Spaanse moeder zijn gescheiden toen hij tien was. De ene helft van de week woont hij met zijn twee jongere broers bij zijn vader en diens vriendin, de andere helft van de week bij zijn moeder, die een LAT-relatie heeft. De vriendin van Daniels vader heeft een dochter uit een vorige relatie die bij hen woont en samen hebben zij nog een zoonje van drie. Daniel heeft vorig jaar zijn havo-diploma gehaald en studeert nu aan een

hbo, waar hij in een klas en in een projectgroep is ingedeeld. Middels een hospiteeravond heeft Daniel een kamer gekregen in een studentenhuus met een sterke cultuur van gezelligheid en samen eten. Hij is lid geworden van een studentenroeivereniging, waar hij drie avonden in de week doorbrengt. Hij heeft een bijbaantje in een kroeg in het centrum. Daniel reist regelmatig op en neer naar zijn geboorteplaats, waar hij nog een vriendengroep van de middelbare school heeft.

OEFENING 1

- Benoem de groepen waar Daniel volgens de case deel van uitmaakt.**
- Vergelijk de groepen met elkaar. Benoem de verschillen en de overeenkomsten.**
- Bij welke groepen hoort hij mogelijk nog meer?**

LOGBOEK

Houd tijdens het bestuderen van dit boek een logboek bij (zie ook het Voorwoord). Doe dit per hoofdstuk en neem daarin op:

- nieuwe kennis die je hebt opgedaan over het functioneren van groepen en die een bepaalde betekenis voor je heeft;
- aantekeningen over je eigen gedrag in groepen;
- je eigen gedachten over het functioneren van groepen;
- artikelen (kranten, tijdschriften) en andere informatie die je hebt verzameld over het functioneren van groepen;
- unieke en interessante gesprekken en anekdotes die betrekking hebben op het functioneren van groepen.

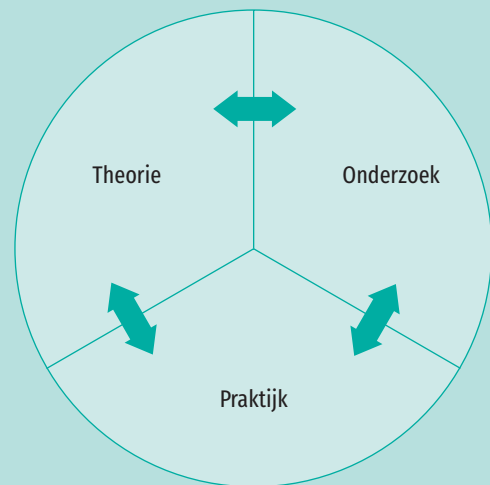
Het begin van de groepsdynamica: de theorie

Tussen theoretici en mensen van de praktijk zou een nauwe samenwerking kunnen ontstaan... als theoretici hun snobistische aversie tegen praktijkproblemen of hun angst voor sociale problemen zouden laten varen en degenen die zich met toegepaste psychologie bezighouden zich zouden realiseren dat er niets zo praktisch is als een goede theorie. – Kurt Lewin (1951, p. 169)

Groepsdynamica bestaat, zoals elke wetenschappelijke discipline, uit een combinatie van theorie, onderzoek en praktijk. Theoretici inventariseren en beschrijven de kenmerken van effectieve groepen, onderzoekers toetsen de houdbaarheid van deze theorieën en de mensen van de praktijk proberen theorieën die valide blijken te zijn toe te passen. De theorievorming, het onderzoek en de praktische toepassingen op het gebied van de groepsdynamica zijn geen opzichzelfstaande processen. Er is sprake van wisselwerking en de processen versterken elkaar (figuur 1.1). In dit boek behandelen we de interactie tussen theorie, onderzoek en praktijk.

Theorie	Geeft richting aan onderzoek en verwerkt onderzoeksresultaten.
Onderzoek	Gaat na in hoeverre een theorie <i>valide</i> is; leidt tot het verfijnen en bijstellen van theorieën.
Praktijk	Valide gebleken theorieën vormen het uitgangspunt. Praktische toepassingen leggen theoretische onvolkomenheden bloot. Leidt tot het bijstellen van de theorie, nieuw onderzoek en veranderingen in de praktische toepassingen.

De belangstelling voor groepsdynamica is halverwege de twintigste eeuw in Amerika ontstaan, vanuit verschillende sociaalwetenschappelijke disciplines. Na de wereldwijde economische depressie van de jaren dertig, de dictatoriale bewinden in Europa en de Tweede Wereldoorlog, maakten veel Amerikanen zich zorgen over de toekomst van hun land en van de democratie. Door meer inzicht te krijgen in het functioneren van democratische organisaties, hoopten men dat deze inzichten zouden leiden tot een breder toepasbare kennis van deze principes. Zie hiervoor ook het hoofdstuk Groepsdynamica, democratie en vrede in de Verdieping in MyLab.

FIGUUR 1.1 De relatie tussen theorie, onderzoek en praktijk

Bron: D.W. Johnson en R.T. Johnson, *Cooperation and competition: Theory and research* (Edina, MN: Interaction Book Company, 1989).

Kurt Lewin en de groepsdynamica

Kurt Lewin is de belangrijkste pionier in de groepsdynamica. Hij werd op 9 september 1890 geboren in de Pruisische provincie Posen (een deel van het huidige Polen). In 1914 studeerde hij in Berlijn af in filosofie en psychologie. Hij meldde zich aan bij het keizerlijke leger. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd hij bevorderd tot luitenant en ontving hij het IJzeren Kruis voor getoonde moed. Na de oorlog keerde hij terug naar het Psychologisch Instituut van de Universiteit van Berlijn. Daar werkten ook Max Wertheimer, Kurt Koffka en Wolfgang Köhler, die zeer bekend zijn geworden als gestaltpsychologen. Lewin sloot zich bij hen aan, maar was meer geïnteresseerd in motivatie en praktische toepassingen. Toen Hitler in 1933 aan de macht kwam, vertrok Lewin naar de Verenigde Staten, waar hij het befaamde Research Center for Group Dynamics oprichtte. Kurt Lewin stierf op 11 februari 1947.

Lewin leverde op de volgende punten belangrijke bijdragen aan de groepsdynamica:

- Theorievorming. Zijn bijdragen aan de groepsdynamische theorievorming bestaan uit: (1) de ontwikkeling van begrippenstelsels waarmee de in groepen waargenomen dynamiek verklaard kan worden, en (2) het ontwikkelen van een veldtheo-

rieanalyse (Lewin, 1943, 1948). Hij ontleende een aantal ideeën en termen aan de krachtveldfysica. Lewin stelde dat individuen zich door de verschillende regionen van hun levensruimte bewegen; ze worden door bepaalde krachten afgestoten of aangetrokken. Sommige van de sterkste krachten die een individu ervaart, zijn afkomstig uit groepen.

- Gebruik van experimentele methoden. Lewin was zeer vindingrijk in het bedenken van experimentele onderzoeksmethoden om zijn ideeën te toetsen. Hij was ervan overtuigd dat het gebruik van experimentele methoden een revolutie op het terrein van de groepsdynamica teweeg zou brengen. Hij had het bij het juiste eind.
- De stelling dat theorie en onderzoek relevant moeten zijn voor de praktijk. Sociaalwetenschappelijke theorieën moeten niet alleen onze kennis vergroten, ze moeten ook richtlijnen geven voor het handelen in de praktijk. Lewin introduceerde de term actieonderzoek om aan te geven dat de wetenschappelijke methode gebruikt moet worden voor het beantwoorden van onderzoeksvragen die een significante sociale betekenis hebben. Hij stimuleerde sociaalwetenschappers tot het ontwikkelen van theorieën die op belangrijke sociale vraagstukken toegepast konden worden. Volgens Lewin moest de groepsdynamische theorie de kloof tussen theoretische wetenschap, politiek en democratische beginselen kunnen overbruggen. Zijn vertrouwen in de democratie was groot. Voor hem was democratie meer dan een politiek stelsel. Democratie is ook een manier van leven die gekenmerkt wordt door participatie

en interactie en is gericht op het meebeslissen over zinvolle veranderingen. Hij streefde naar onderzoek dat tot een betere wereld zou leiden. Hij probeerde ook andere onderzoekers daartoe te inspireren.

Lewin heeft de groepsdynamica niet uitgevonden, maar hij heeft wel een zeer centrale rol gespeeld in de ontwikkeling van het vakgebied. De auteurs van dit boek zijn, zoals zoveel mensen die zich op het terrein van de groepsdynamica bewegen, zeer sterk door Lewin en zijn werk beïnvloed.

Het begin van groepsdynamica: waar begin jij?

Je eigen vaardigheden in groepen

Het lijkt ons een goed idee om voor je het boek gaat bestuderen je eigen vaardigheden in groepen te inventariseren. Je krijgt dan een beeld van waar je nu staat en waar jij je in zou willen ontwikkelen. Bovendien kun je deze inventarisatie in een later stadium als vergelijkingsmateriaal gebruiken. Probeer de volgende vragen waarheidsgetrouw te beantwoorden:

1. Hoe zie ik mijzelf als groepslid? Hoe gedraag ik me als ik in groepen functioneer?
2. Wat zijn mijn sterke punten in groepen?
3. Met welke situaties in groepen heb ik problemen en waarom? Hoe voel ik me in dergelijke situaties? Hoe ga ik dan te werk? Wat zou ik daar anders in willen doen?
4. Welke groepsvaardigheden zou ik verder willen ontwikkelen? Wat zou ik aan mijn huidige gedrag in groepen willen veranderen? Waar zou ik beter in willen worden? Welke nieuwe vaardigheden zou ik onder de knie willen krijgen?

1.1 Inleiding

De mens is een sociaal wezen. Kijk maar eens naar jezelf: net als ieder mens ben jij lid van verschillende groepen. Je leert, werkt, sport en ontspant je samen met andere mensen, als onderdeel van verschillende groepen. De eerste groep waar je mee te maken kreeg is het gezin waarin je bent geboren. Zonder deze groep had je waarschijnlijk de eerste jaren, de eerste weken en zelfs de eerste minuten van je leven niet overleefd. Voor een kind is een groep in eerste instantie dus van belang om te overleven en later om zich te ontwikkelen en zelfstandig te kunnen worden. In een groep leer je ook om je op een bepaalde manier te gedragen en te denken. Doordat je met anderen omgaat vorm je een visie op jezelf en de wereld. En de manier waarop anderen jou zien en behandelen bepaalt mede je identiteit.

Groepsdynamica: De sociale wetenschap die zich richt op groepsprocessen.

Groepsdynamica gaat over het leven en werken in groepen. Binnen de groepsdynamica doen wetenschappers onderzoek naar:

- de aard van groepen;
- het gedrag in groepen;

- de ontwikkeling van groepen;
- de onderlinge relaties tussen groepen en individuen en grotere instituties.

Kennis van de groepsdynamica kan helpen inzicht te krijgen in hoe groepen werken en aanknopingspunten bieden om effectieve groepen te creëren. Het kan onze manier van denken over groepen veranderen en als gevolg daarvan ons functioneren in groepen veranderen. Het doel van dit boek is dat je niet alleen inzicht krijgt in de theorie van de groepsdynamica, maar ook in jouw beheersing van verschillende groepsvaardigheden. Van daaruit kun je die vaardigheden zelf verder ontwikkelen. Dit kan je helpen bij het werken en leven in groepen.

OEFENING 2

Wat doe je *niet* in een groep?

1. Schrijf alles op wat je op een bepaalde dag doet, vanaf het moment dat je wakker wordt tot het moment dat je weer in slaap valt.
2. Schrap alle activiteiten die je in groepsverband

hebt verricht en kijk welke activiteiten er overblijven.

3. Vorm een groepje van drie en bespreek de resultaten.

OEFENING 3

Wie ben ik?

We zijn allemaal lid van verschillende groepen. Als ons gevraagd wordt wie we zijn, dan antwoorden we vaak in termen van een groep waarvan we deel uitmaken. ‘Ik ben student aan de Hogeschool van Amsterdam’, ‘Ik ben lid van een voetbalclub’, ‘Ik ben een Van Dijk’, ‘Ik ben een vrouw’, ‘Ik ben een Nederlander’, enzovoort. Het lidmaatschap van een groep kan formeel zijn (‘Ik werk bij KPN’), een streven weergeven (‘Ik wil rijk worden’), niet volledig zijn (‘Rolf nodigt me de ene keer wel uit voor zijn feestjes, de andere keer niet’), vrijwillig zijn (‘Ik ben gelovig’) en onvrijwillig zijn (‘Ik ben een man’). Onze groepslidmaatschappen bepalen in hoge mate wie we als individu zijn.

1. We kunnen onszelf op vele manieren beschrijven. ‘Wie ben ik?’ Schrijf tien verschillende antwoorden op. Beantwoord de vraag in termen van groepen waarvan je deel uitmaakt, van opvattingen die je erop nahoudt en van rollen en verantwoordelijkheden.
2. Rangschik je antwoorden van het belangrijkste voor je eigen identiteitsbesef tot het minst belangrijk voor je eigen identiteitsbesef.
3. Vorm groepjes van drie en bespreek jullie zelfbeschrijvingen. Welk beeld heeft ieder van jullie van zichzelf als groepsmens?
4. Hoeveel groepslidmaatschappen noemen alle studenten in totaal?

OEFENING 4

Groepen: waardevol of schadelijk?

Er bestaan meningsverschillen over de vraag of groepen waardevol of schadelijk zijn. Vorm een groepje van vier personen. Splits de groep op in twee paren:

- Paar A verdedigt de stelling dat groepen waardevol zijn.
- Paar B verdedigt de stelling dat groepen schadelijk zijn.

Procedure:

1. **Betoog voorbereiden.** Je betoog bestaat uit: stelling, argumentatie en voorbeelden, conclusie. Ga in dit boek en op internet op zoek naar informatie die je stelling onderbouwt. Je hebt tien minuten om het betoog op te stellen. In overleg met je docent kunnen jullie dit ook thuis doen en er meer tijd voor nemen.
2. **Betoog houden.** Houd je betoog (drie minuten) voor een groepslid dat de andere stelling heeft voorbereid. Probeer de ander te overtuigen. Luister vervolgens naar het betoog van de ander. Maak aantekeningen.
3. **Discussie.** Ga in discussie (tien minuten) met elkaar. Geef kritiek op de logica en argumenten in het betoog van de ander. Verdedig je eigen betoog tegen de kritiek van de ander.
4. **Wissel van stelling.** Houd een betoog van twee minuten waarin je de stelling van de ander verdedigt.
5. **Gezamenlijke conclusie.** Bespreek samen welke argumenten jullie het zwaarst vinden wegen.

1.2 Wat is een groep?

In een bus die vastzit in de file beginnen zes passagiers een gesprek met elkaar. Ze wisselen eerdere, soortgelijke ervaringen uit over vastzitten in een file en bedenken hoe ze in geval van nood uit de bus zouden kunnen komen. Is dit een groep?

Het is winter op de Veluwe, er ligt vrij veel sneeuw. Een aantal mensen fotografeert tijdens het langlaufen het winterlandschap. Van tijd tot tijd legt een beroepsfotograaf uit hoe zij bepaalde foto's kunnen maken. Ondertussen verwonderen zij zich over de fraaie omgeving. Is dit een groep?

Bestaan er wel groepen? Hoe weet je dat je lid bent van een groep? Als je je gaat verdiepen in de groepsdynamica, moet je eerst begrijpen wat een groep is. Iedereen weet dat er groepen bestaan, maar op het moment dat we de term 'groep' willen definiëren ontstaat er snel verwarring en verschil van mening. Veel sociaalwetenschappers denken dat zij precies weten wat een groep is. Alleen zijn zij het onderling niet altijd met elkaar eens. Hierna worden de zeven meest gebruikte definities van de term 'groep' besproken, die het accent steeds op één aspect van een groep leggen: doel, interdependentie, interactie, perceptie van groepslidmaatschap, gestructureerde relaties, wederzijdse beïnvloeding en motivatie.

Bron: sportpoint. Shutterstock

1. Doel

Een groep is een verzameling mensen die gezamenlijk een bepaald doel wil bereiken.

Groepen bestaan altijd vanwege een bepaalde reden. Mensen zoeken aansluiting bij een groep om doelen te bereiken die voor hen als afzonderlijke individuen onhaalbaar zijn. Het is de vraag of er wel groepen zouden bestaan als mensen geen gezamenlijke doelen zouden nastreven. Al in 1936 merkte Freeman op dat mensen groepen vormen om gemeenschappelijke doelen te kunnen verwezenlijken (Freeman, 1936). Andere sociaalwetenschappers die een soortgelijke definitie van het begrip 'groep' hebben gegeven, zijn Deutsch (1949) en Mills (1967).

Voorbeeld

Een politieke partij bestaat niet uit een willekeurige verzameling mensen, maar uit mensen die vanuit gemeenschappelijke beginselen een gezamenlijk doel nastreven: politieke invloed verkrijgen op een bepaald gebied.

2. Interdependentie

Een groep is een verzameling individuen die op een bepaalde manier afhankelijk van elkaar is (deze onderlinge afhankelijkheid wordt ook wel interdependentie genoemd).

Volgens deze definitie is er pas sprake van een groep als een bepaalde gebeurtenis niet alleen één individu maar ook de andere individuen beïnvloedt. Sociaalwetenschappers die de term 'groep' op deze wijze definiëren, zijn bijvoorbeeld Cartwright en Zander (1968) en Lewin (1948). Ook Ruth Cohn beschrijft in haar Thema Gecentreerde Interactiemodel (TG1) dat mensen binnen groepen zowel **autonoom** zijn als interdependent, onderling afhankelijk.

Autonoom: Zelfstandig in het bepalen wat je wilt.

Voorbeeld

Een projectgroep die aan een gezamenlijke opdracht werkt, bestaat uit individuen die voor het werk dat zij uitvoeren afhankelijk van elkaar zijn. Immers, de beoordeling van de eindopdracht geldt voor ieder groepslid.

3. Interactie

Een groep is een verzameling individuen die directe contacten (interactie) met elkaar onderhouden.

Volgens deze omschrijving is er pas sprake van een groep als er interactie tussen de groepsleden plaatsvindt. Sociaalwetenschappers die het verschijnsel op deze wijze omschrijven, zijn Hare (1976), Bonner (1959) en Homans (1950).

Voorbeeld

Mensen die in werkgroepen samenwerken, communiceren met elkaar over het werk dat ze uitvoeren. Dit gebeurt zowel op groepsniveau als op individueel niveau.

4. Perceptie van groepslidmaatschap

Een groep is een sociale eenheid die bestaat uit twee of meer personen die zichzelf als lid van een groep beschouwen. Volgens deze definitie kunnen we pas van een groep spreken als de betrokkenen zichzelf als een deel van een groep beschouwen. Sociaalwetenschappers die een groep op deze wijze definiëren, zijn Bales (1950), en Smith en Tyler (1997).

Voorbeeld

De leden van sommige criminele bendes of 'gangs' identificeren zich (sterk) met de groep waar ze deel van uitmaken. Zij benadrukken het feit dat zij bij de bende horen, bijvoorbeeld door bepaalde kleding te dragen.

5. Gestructureerde relaties

Een groep is een verzameling individuen van wie de interacties door een aantal rollen en normen gestructureerd worden.

Volgens deze definitie kunnen we pas van een groep spreken als rolomschrijvingen en normen de interacties tussen individuen bepalen. Zo hebben specifieke individuen binnen een groep de rol van aanvoerder, directeur of president en worden groepsnormen in veel groepen vastgelegd in gedragsregels, statuten of wetten.

Sociaalwetenschappers die een groep op deze wijze definiëren, zijn bijvoorbeeld McDavid en Harari (1968) en Sherif & Sherif (1956).

Voorbeeld

Een voetbalclub heeft een bestuur dat bestaat uit een voorzitter, penningmeester, secretaris en bestuursleden. Bij elke functie horen bepaalde taken.

6. Wederzijdse beïnvloeding

Een groep is een verzameling individuen die elkaar beïnvloeden.

Volgens deze definitie vormen individuen pas een groep als zij elkaar beïnvloeden. Deze wederzijdse beïnvloeding vormt het belangrijkste kenmerk van een groep. Shaw (1932) definieert een groep op deze manier.

Voorbeeld

In een sportploeg is de wederzijdse beïnvloeding heel direct en zichtbaar. Het gedrag van het ene individu op het veld (bijvoorbeeld een bepaalde kant op lopen) beïnvloedt in sterke mate het gedrag van de anderen uit de ploeg (dezelfde of juist een andere kant op lopen).

7. Motivatie

Een groep is een verzameling individuen die door zich te verenigen bepaalde persoonlijke behoeften trachten te bevredigen.

Volgens deze omschrijving vormen individuen alleen een groep als zij door een persoonlijke reden gemotiveerd worden om een groep te vormen. Een individu behoort tot de groep vanwege de voordelen die het lidmaatschap oplevert of om persoonlijke behoeften te bevredigen. Het is de vraag of er sprake kan zijn van een groep als het lidmaatschap niet samengaat met het tegemoetkomen aan de behoeften van de groepsleden. Sociaalwetenschappers die een groep op deze wijze definiëren, zijn Bass (1960) en Cattell (1951).

Voorbeeld

De leden van een studentenvereniging zijn gemotiveerd om lid te zijn van deze groep vanwege de vele contacten die ze daar kunnen opdoen.

Conclusie

Sommige definities zijn uiterst specifiek en sommige overlappen elkaar. Wat echter in elke definitie terugkomt, is dat niet elke verzameling van individuen een groep vormt. We moeten een duidelijk onderscheid maken tussen groepen en losse verzamelingen. Een **losse verzameling** bestaat uit verschillende individuen die zich op hetzelfde moment op dezelfde plaats bevinden, maar die geen eenheid vormen of een bepaalde overeenkomst vertonen. Voetgangers die samen voor een stoplicht wachten, of toeschouwers bij dezelfde voorstelling, vormen geen groep. In die gevallen zijn het losse verzamelingen.

Binnen groepen kunnen we onderscheid maken tussen kleine en grote groepen. Op basis van de eerder besproken definities kunnen we een **kleine groep** omschrijven als twee of meer individuen die direct contact met elkaar hebben, zich in het nastreven van gemeenschappelijke doelen bewust zijn van hun positieve wederzijdse afhankelijkheid, zich bewust zijn van hun lidmaatschap van de groep en zich bewust zijn van de anderen die deel uitmaken van de groep. Het is niet uitgesloten dat er groepen bestaan die niet volledig binnen deze definitie passen; de meeste voorbeelden van groepen die we kennen doen dat echter wel.

Losse verzameling: Een verzameling die bestaat uit verschillende individuen die zich op hetzelfde moment op dezelfde plaats bevinden, maar die geen eenheid vormen of een bepaalde overeenkomst vertonen.

Kleine groep: Twee of meer individuen die direct contact met elkaar hebben, die zich in het nastreven van gemeenschappelijke doelen bewust zijn van hun positieve wederzijdse afhankelijkheid, die zich bewust zijn van hun lidmaatschap van de groep en van de anderen die deel uitmaken van de groep.

Welke definitie van een groep verdient de voorkeur?

Hierna worden de zeven definities van het begrip ‘groep’ samengevat. Rangschik de omschrijvingen van de definitie die in jouw ogen het meest kloppend is (1) tot de definitie die jou het minst accuraat (7) lijkt. Zoek vervolgens een partner, wissel jullie bevindingen

(rangschikking en redenen) uit en maak gezamenlijk een nieuwe rangschikking. Ga samen na wat de overeenkomsten en de verschillen zijn tussen de definities. Bedenk vervolgens verschillende groepen waar je deel van uitmaakt en bij welke definitie die horen.

RANGORDE	DEFINITIE
	Een groep bestaat uit een aantal individuen die zich verenigen om een bepaald doel te bereiken.
	Een groep omvat een aantal individuen die in een bepaald opzicht wederzijds van elkaar afhankelijk zijn.
	Een groep bestaat uit een aantal individuen tussen wie interacties plaatsvinden.
	Een groep is een eenheid die bestaat uit twee of meer personen die zichzelf als groepslid beschouwen.
	Een groep bestaat uit een verzameling individuen van wie de onderlinge interacties door een aantal rollen en normen gereguleerd worden.
	Een groep bestaat uit een aantal individuen die elkaar beïnvloeden.
	Een groep bestaat uit een aantal individuen die zich verenigen om een bepaalde persoonlijke behoefte te kunnen bevredigen.

1.3 Individu of groep?

Een interessante sociaalwetenschappelijke discussie gaat over het precieze karakter van groepen. Er bestaan twee tegenovergestelde standpunten:

- De *groepsoriëntatie* gaat ervan uit dat mensen die zich als groep verenigen een nieuwe sociale eenheid in het leven roepen, met haar eigen regels, attitudes, opvattingen en gebruiken. Deze oriëntatie heeft dus vooral oog voor de groep en veel minder voor de individuen die deel van deze groep uitmaken.
- De *individuele oriëntatie* stelt dat er zonder individuen geen groepen zouden bestaan en legt het accent dus met name op (het gedrag van) het individu en veel minder op de groep als geheel.

Groepsoriëntatie

De benadering die van een groepsoriëntatie uitgaat, richt zich op een groep als geheel. Deze benadering verklaart het gedrag van groepsleden op basis van de invloeden die de groep en grotere sociale systemen uitoefenen. Emile Durkheim (1898, p. 104) gaat ervan uit dat groepen andere eenheden zijn dan individuen en stelt: ‘Als we bij het individu beginnen, zullen we niets kunnen begrijpen van wat er zich in de groep afspeelt.’ Zijn standpunt is dat kleine primaire groepen de bouwstenen vormen van onze samenleving. Deze groepen worden gekenmerkt door directe interactie, wederzijdse afhankelijkheid en een sterke groepsidentificatie, zoals in gezinnen en vriendengroepen. De kleine groep vormt ook de basis voor zijn analyse van sociale systemen. Hij is ervan overtuigd dat de wil van het individu in veel situaties gedomineerd wordt door een groepsbewustzijn of collectief bewustzijn. Le Bon (1895) is van mening dat er naast het bewustzijn van de individuele groepsleden ook een afzonderlijk groepsbewustzijn bestaat. Cartwright en Zander (1968) stellen dat een groep in emotioneel opzicht een gezonde of een verziekende werking kan hebben. Cattell (1951) beschrijft groepen in termen van verschillende persoonlijkheden die ze kunnen hebben. Als gestaltpsycholoog merkt Lewin (1935) op

dat we geen goed beeld kunnen krijgen van een groep als we alleen naar de kwaliteiten en de kenmerken van de leden kijken. Op het moment dat mensen een groep vormen ontstaat er iets nieuws dat we als een opzichzelfstaand verschijnsel moeten beschouwen. Veranderingen in een bepaald aspect van een groep leiden noodzakelijkerwijs tot veranderingen in andere kenmerken van de groep.

Individualistische oriëntatie

De individualistische oriëntatie richt de aandacht op het individu in de groep. Deze benadering verklaart het functioneren van een groep vanuit de attitudes, cognities en persoonlijkheden van de groepsleden. Floyd Allport (1924) behoort tot een van de eerste voorstanders van deze benadering. Hij stelt dat groepen niet kunnen denken, voelen of handelen, maar dat alleen mensen dat kunnen. Groepen zijn volgens hem dan ook geen reële eenheden en onderzoekers kunnen ze dan ook als zodanig negeren. 'Groepen hebben geen zenuwstelsel, individuen wel.' In zijn ogen zijn groepen niet meer dan (a) een geheel van waarden, ideeën, gedachten en gewoonten dat een aantal mensen er op hetzelfde moment op na houdt of (b) het totaal van de handelingen van elk afzonderlijk groepslid. Zijn laatste argument voor de individualistische benadering is dat je niet over een groep kunt struikelen. Veel sociaalwetenschappers zijn het met Allport eens. Anderen definiëren groepen in termen van de individuele percepties van de groepsleden (Bales, 1950), individuele beloningen (Bass, 1960) en individuele doelstellingen en betekenissen (Mills, 1967). Veel onderzoekers kiezen in hun analyses voor het individu als het primaire studieobject.

Middenpositie

Solomon Asch (1952) neemt wat dit betreft een middenpositie in. Hij vergelijkt groepen met water. Hij stelt dat we, als we de eigenschappen van water willen begrijpen, de kenmerken van de elementen van water – waterstof en zuurstof – moeten weten. Deze kennis op zichzelf is echter niet voldoende om het verschijnsel water te kunnen begrijpen. De combinatie van waterstof en zuurstof moet als een opzichzelfstaand verschijnsel bestudeerd worden. Hetzelfde geldt voor groepen. Het is belangrijk om de eigenschappen van individuele groepsleden te kennen, maar groepen moeten als opzichzelfstaande verschijnselen bestudeerd worden.

Conclusie

Hoewel voorstanders van de individualistische benadering beweren dat groepen niet belangrijk zijn, blijkt uit onderzoek dat het gedrag van een groep sterkere reacties oproept dan een individu dat hetzelfde gedrag laat zien. Acties van groepen en individuen roepen verschillende voorkeuren voor een schadeloosstelling op (Abelson e.a., 1998). Als we individuen als een onderdeel van een cohesieve groep beschouwen (in tegenstelling tot als een losse verzameling van niet aan elkaar gerelateerde individuen), dan zullen we eerder stereotiepe oordelen over hen uitspreken en concluderen dat de aanwezigheid van anderen aanleiding heeft gegeven tot hun gedrag (Oakes & Turner, 1986; Oakes e.a., 1991; Wilder, 1977, 1978). Een uiterst vrouwonvriendelijke opmerking van een individu roept andere reacties op dan een zeer vrouwonvriendelijke opmerking van een groep.

Voorstanders van beide benaderingen hebben theorieën over het functioneren van groepen ontwikkeld en onderzoek verricht naar de juistheid van deze theorieën. Beide benaderingen komen in dit boek aan bod.